

אבן-עזרא ממשיך במלאכתו של רש"י וממפה את הסיעות המורדות. על פי פירושו, המורדים בני שבט ראובן, דתן ואבירם ואון, סברו שההנהגה צריכה להינתן לצאצאיו של בן ישראל הבכור – ראובן. כל עוד מדובר היה במשה בלבד, מבני שבט לוי, הם הבליגו, אך הקש ששבר את גב הגמל היה מינוי יהושע כיוורשו. יהושע היה בן שבט אפרים, מבני יוסף בכור רחל. העדפת בנה הבכור של רחל על פני ראובן בכורה של לאה כמו הפיחה רוח בגחלים העוממות של ריב האחים הישן. אשר למאתיים וחמישים המורדים האחרים, אבן-עזרא משער שהם היו בכורות שעדיין לא השלימו עם נטילת הכהונה מן הבכורות לאחר חטא העגל והעברתה לשבט לוי.

לכל סיעה הייתה סיבה להרגיש שקופחה בהקצאת עמדות ההנהגה. בפיהן הייתה רוממות השוויון, אך קשה להחמיץ את ה"אחד בפה ואחד בלב". "כל העדה כלם קדושים... ומדוע תתנשא על קהל ה'?" – כלומר, דמוקרטיה. כל אחד מבני ישראל ראוי להיות מנהיג. אך ברור שכוונתה של כל קבוצה הייתה: אנחנו, ולא אחרים, צריכים להנהיג.

אשר למועד המרד, משכנעת עמדתו של רמב"ן המתארך את מחלוקת קורח מיד לאחר חטא המרגלים והעונש שהוטל על העם לנדוד במדבר עד מות כל דור יוצאי מצרים. כל עוד בני ישראל, עם כל תלונותיהם, הרגישו שהם צועדים לקראת היעד, לקורח ולממורמרים אחרים לא היה סיכוי של ממש לעורר אותם למרד. רק משהבינו שלא יזכו לעבור את הירדן בחייהם ידע קורח שהמרד אפשרי. העם היה מפוכח ולא היה לו מה להפסיד.

עד כה, סיפור קורח ריאליסטי מאוד. זו דרכם של מנהיגים, מורדים ועמים. מנהיג גדול יכול להניע אומה בכוח חזון, אך

שיעור ביישוב סכסוכים

מחלוקת קורח הייתה האיום הממשי ביותר על מנהיגותו של משה, בכל ארבעים שנות הנדודים עתירות המסות והמריבות. קשה לקבוע על פי הכתוב מה היה סדרם המדויק של המאורעות, אולי משום שהמאורעות עצמם היו פרוצים וסוערים. אולם מן הסיפור ברור שהמורדים באו מקבוצות שונות, וכל אחת מהן כעסה מסיבה אחרת.

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאֹנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתָּים נָשִׂאִי עֵדָה קָרְאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם. וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם, "רֵב לָכֶם! כִּי כָל הָעֵדָה כָּלם קְדוֹשִׁים, וּבְתוֹכָם ה', וּמִדּוּעַ תִּתְנַשָּׂאוּ עַל קֹהֶל ה'?" (במדבר טז, א-ג)

רש"י מסביר שקורח, המחולל הראשי של המרד, התרעם על כך שמשה מינה את אהרן לכוהן הגדול. קורח היה בן-דודם של משה ואהרן: הוא והם היו נכדי קהת. משה ואהרן היו בניו של עמרם, בנו הבכור של קהת, ואילו קורח היה בנו הבכור של יצחק, בנו השני של קהת. קורח סבר שאם ההנהגה ניתנה בידי בן עמרם, מן הדין שהכהונה תינתן בידי בן יצחק. מינוי אהרן בידי אחיו משה נראה לו נפוטיזם בלתי הולם.

המסע הזה מהיראלי אל האיריאלי, מהמצוי אל הרצוי, חזקה עליו שיהיה עמוס מכשולים ואכזבות. וכאשר הללו צצים, המנהיג נתון לסכנת הדחה או אף התנקשות. קורח הוא סמל נצחי לטיפוס שיש כמותו בכל דור ודור: השאפתן קר הרוח המתסיס אנשים ממורמרים נגד מנהיגם ומציג את המנהיג המכהן כרודן המחפש את טובת עצמו. המורד התככן נושא את שם החופש, אך רצונו האמתי הוא להיות שליט עריץ בעצמו.

אך בשלב הבא חורג סיפור קורח מהתבנית הזו. משה הציע תחילה מבחן פשוט. המורדים ואהרן יבואו איש איש ומחתת קטורת בידו, והכול יראו במנחתו של מי יבחר ה'. אלא שעוד לפני שהתאפשר ביצוע המבחן, משה מצא עצמו עומד בפני פרובוקציה בלתי-נסבלת מצד דתן ואבירם. הם סירבו להתייצב למבחן, ושבּו והאשימו את משה בשתלטנות ובשרלטנות. משה הבין שהמצב עומד לצאת משליטה, ופנה לכיוון אחר, מיירי ודרמטי:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי: אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֱלֹה וּפָקֶדֶת כָּל הָאָדָם יִפָּקֶד עֲלֵיהֶם, לֹא ה' שְׁלַחְנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה', וּפָצְתָה הָאָדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה, וַיִּדְעֻתָם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'". (במדבר טז, כח-ל)

אך כילה משה לרבר, והאדמה פתחה את פיה ובלעה את המורדים. הנס שמשם סמך עליו התרחש. על פי כל מוסכמה סיפורית היינו מצפים שמאורע כזה ישים קץ למרד ויוכיח לכול את צדקתו של

משה. הוא נענה מן השמיים – באורח הדרמטי ביותר שאפשר להעלות על הדעת. הצדק הוכח. סוף המרד. סוף הסיפור.

וזה בדיוק מה שלא קרה – דוגמה מאלפת למה שעושה את התורה למסעירה כל כך ואת מסריה למפתיעים. למחרת היום, כשהיינו מצפים לשובה של השגרה או לכל היותר לשאריות של הלם, קורה הדבר הזה: "וַיִּלְנוּ כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֵמָּתֶם אֶת עַם ה'" (יז, ו). הפעם, ה' מתערב ביוזמתו. הוא אומר למשה לקחת שנים עשר מטות, אחד לכל שבט, ולהפקידם למשך הלילה באוהל מועד. למחרת בבוקר המטה שנשא את שמו של אהרן לבית לוי הִנֵּן, פרח וגמל שקדים. רק למראה הנס הזה נרגע המרד.

במונחים ספרותיים, זו התרת-עלילה מדהימה – והיא מלמדת אותנו דבר עמוק. השימוש בכוח לעולם אינו שם קץ לסכסוך. הוא רק זורה מלח על הפצעים. אפילו נס מופלא שבו האדמה פוערת את פיה וכולעת את מתנגדיו של משה אינו מוביל לניצחון המיוחל. הקץ לעימות בא באופן אחר לגמרי: סמל נראה לעין לכך שאהרן הוא המשמש-בקודש שאלוהי החיים בחר לו. הַנֶּס העדין, של העץ היבש החוזר לחיים, מלבלב ומניב פרי, כמו מטרים את דברי ספר משלי על התורה: "עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶּיהָ מְאֹשֶׁר" (משלי ג, יח).

משה ואהרן הועמדו כנאשמים בכישלון שליחותם. הם הוציאו את העם ממצרים כדי להביאו לארץ ישראל, אך הנה הוטל על יוצאי מצרים למות במדבר והתקווה אבדה. המטה החוזר לחיים – כמוהו, לימים, כעצמות היבשות הקורמות עור ובשר ורוח חיים בחזון יחזקאל – אותת לעם שהתקווה לא מתה,

אלא רק נדחתה. הדור הבא יחיה ויגיע ליעד. ה' הוא אלוהי חיים. וברצונו יחיו הכול.

מקרה קורח מלמדנו שיש שתי דרכים ליישב סכסוכים: בכוח ובשכנוע. הכוח שולל את היריב; השכנוע מגייס אותו. המשכנע מתייחס ברצינות לטענת יריבו ועונה לה. הכוח לעולם אינו שם קץ לסכסוך – אפילו לא כשהוא עומד לימין משה, אפילו לא כשהוא נס. התערבותו של ה' בסכסוך הזה הייתה ההתערבות הדרמטית ביותר המוכרת לנו. אך היא לא סתמה את הגולל על הסכסוך. היא אפילו העמיקה אותו. אחריה קמו על משה לא סיעות מורדים קטנות, אלא העם כולו התגולל עליו ועל אהרן והאשים אותם שהמיתו את העם. קץ המחלוקת של קורח ועדתו בא בנס שקט ועדין שהראה כי אהרן הוא שליחו האמתי של אלוהי החיים. לא במקרה, הפסוק בספר משלי הקודם לפסוק שציטטנו, על התורה כעץ חיים, הוא "דִּרְכֵּי דִרְכֵּי נָעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם" (משלי ג, יז). כזה הוא יישוב הסכסוכים על פי התורה: לא בכוח, אלא בחיים, בנועם ובשלום.